

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יום א' דחג הפסח, ה'תשל"ב

יוצא לאור לש"פ ויקרא, ראש חודש ניסן, ה'תשע"ח

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושמונה לבריאה

לזכות

החתן התמים הרב **דוד מנחם מענדל** והכלה מרת חי' מושקא שיחיו

קיובמאן

לרגל נישואיהם בשעה טובה ומוצלחת

ז"ך אדר, ה'תשע"ח

ולזכות הוריהם

הרה"ת **אליעזר שמאי** וזוגתו מרת **בתי** חי' שיחיו **קיובמאן**

הרה"ת **לוי יצחק** וזוגתו מרת **פנינה** שיחיו **וויס**

ולזכות זקניהם

הרה"ת ר' **שלום דובער** וזוגתו מרת **טובה צפורה** שיחיו **קיובמאן**

ר' **ניסן** וזוגתו מרת **מאטל** שיחיו **פינגערהוט**

ולעילוי נשמת

הרה"ת ר' **דובער** ב"ר **משה** ע"ה

זוגתו מרת **חנה מרים** ב"ר **אברהם** ע"ה

מסטרופ

ת' נ' צ' ב' ה'

[אגרת נוספת להני"ל – כ"א אייר תשי"ד]

במענה על מכתבו ממוצש"ק. נהייתי לקרות בו שויתר על טוב (שבאמת הוא רק טוב מדומה) של יחיד, בשביל טובת הרבים. ומובטח השי"ת לשלם לו כ"פ ככה, בטוב הנראה והנגלה. וכבקשתו אזכירו ואת כל ב"ב שיחיו לפרנסה במנוחה ובהרחבת הדעת ולנחת חסידותי – שלו ושל זוגתו שיחיו, מכל ילידי שיחיו מתוך בריאות הנכונה.

ב

בי"ה. כ"ז ניסן תשי"ז
ברוקלין

הווי"ח אי"א נוי"נ וכו' מוה' ... שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המברק הראשון ואח"כ זה שלאחריו שמצב בריאותו הוטב, ויהי רצון שילך לטוב עוד יותר, עד שיחזור לאיתנו כפשוטו ולאיתנו כמשמעו, כמבואר בד"ה משכיל לאיתן – לרבנו הזקן – נדפס בקונטרס לימוד החסידות,

ובודאי למותר לעוררו אשר ככל שמחזקים התקשרות באילנא דחיי, אשר באנ"ש תושבי כפר חב"ד הוא ע"י פעולות ככל יכולתם וכחם לטובת עניני הכפר, מתאים לרצון מיסדו ומנהלו הוא כ"ק מוי"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, מתוסף ע"י בברכת רופא כל בשר ומפליא לעשות בהנוגע לבריאות וכו'. והשי"ת יזכהו לבשר טוב בכל הני"ל.

בברכה לבשו"ט

מ. שניאורסאהן

ב

מצילום האגרת. נדפסה ב"מענה מלך" ח"ב ע' 88.
נדפס בקונטרס לימוד החסידות: פרק ג, ולאח"ז באג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ג אגרת תשסט (ע' שלה).

©

Published and Copyright 2018 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 | Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5778 • 2018

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס

The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

הוספה

א

בי"ה. י"א אדר ב' תשי"ד
ברוקלין

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר ... שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מגי' אדר שני, בו כותב ע"ד הקס"ד שהי' לו במכירת ביתו והמכירה היתה באופן כזה שיש בזה מקום להיזק ח"ו של השכנים וכו', ובמילא היתה החלטת אנשי הכפר והועד בראשם לבטל מכירה זו ושואל חוות דעתי.

והנה זה כמה כתבתי שהצלחת אני"ש בכלל ואנשי הכפר בפרט תלוי' בזה שיסכימו להאמת, שאין הם קאנקורענטיין אלא מסייעים איש לרעהו. אבל כל כמה שאין זה ניכר בפועל ובמעשה, הרי מקלקלים הצנורות וההשפעות, וע"פ מאמר הצ"צ: א. ב. אחדות ברכה כו'. ובמילא גם בנדון הני"ל, כיון שכל השייכים להכפר ובראשם הועד, החליטו, שאי אפשר לשנות אופי הכפר היפך מאשר התווה בעדס כ"ק מו"ח אדמו"ר, ובפרט שיש גם מקום להיזק בגשמיות, איני רואה בזה מקום לשאול חוות דעתי בדבר ברור. והשי"ת יתן לו פרנסה בהרחבה באופן המתאים בגשמיות וברוחניות גם יחד.

כבקשתו אזכירו לזה בהיותי על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבגי"מ זי"ע וכן את ב"ב — שיחיו — כל אחד בענינו.

ולימי הפורים הבע"ל הנה יה"ר שתהי' שמחה עד דלא ידע, שזהו בא ע"י לבסומי ביין, שזהו תורת החסידות, ויומשך זה על כל השנה כולה.

בברכה

מ. שניאורסאהן

א

חלקה נדפס באג"ק ח"ח אגרת ביתקיד, והושלמה ע"פ צילום האגרת. זה כמה כתבתי .. שיסכימו להאמת, שאין הם קאנקורענטיין [=מתחרים] כו': ראה אג"ק ח"ז אגרת ב'רמב. ובכ"מ.

מאמר הצ"צ: א. ב. אחדות ברכה כו': ראה שיחת אחש"פ תרצ"ה — סה"מ תשי"א ע' 245. וראה גם אג"ק ח"י אגרת ג'לח; ח"י"א אגרת ג'תקמא, ובהנסמן בהערות שם. עד דלא ידע .. לבסומי ביין: מגילה ז, ב ובפרש"י. ביין .. תורת החסידות: ראה אמרי בינה שער הק"ש פנ"ד ואילך. ועוד.

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ ויקרא, ראש חודש ניסן הבעל"ט, הננו מוציאים לאור התוועדות יום א' דחג הפסח ה'תשל"ב — הנחה בלתי מוגה.

*

בתור הוספה — מכתבים (תדפיס מכרכי אגרות קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

יום הבהיר כ"ה אדר, ה'תשע"ח,
ברוקלין, נ"י.

בס"ד. שיחת יום א' דחג הפסח, ה'תשל"ב.

בלתי מוגה

א. מקומה של הפיסקא "הא לחמא עניא כו" היא לאחרי הסימן "מגיד". ומזה מוכח, שפיסקא זו (אף שלכאורה תוכנה היא (רק) "כל דכפין כו' כל דצריך כו"י², מ"מ) היא חלק מה"הגדה" עצמה (ולא כהענינים של הסימנים שלפני "מגיד" ולאחרי³), שענינה הוא⁴ — סיפור ביצי"מ⁵. ולכאורה הי' אפשר לומר הביאור בזה, שהכוונה ב"הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" היא — שרק אבהתנא היו בארעא דמצרים, אבל עכשיו כבר נגאלו ממצרים, ולכן שייכת פיסקא זו ל"מגיד"⁶. אבל — אינו. כי לפי זה הוצרך להיות מקומה של פיסקא זו לאחרי השאלה "מה נשתנה" (ככל חלק ה"הגדה" שנשמנה ב"מגיד"), שהרי "אמירת ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על שאלה ששאלוהו"⁷, ועוד, שעפ"ז סתירה היא לאמירת מה נשתנה, ובלשון הש"ס: "פטרותן"⁸.

(1 שיחה זו (עד סוס"ג) — הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ז ע' 259 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.)
(2 אלא שעפ"ז היו צריכים לאומרה לפני קידוש, כדי שגם מי שאין לו יין לקידוש יבוא ויקדש (מהנחה בלתי מוגה).
(3 אף שהשם "הגדה" בכללותו, כולל גם הענינים של סימנים אלו. ולהעיר מדיוק לשון הרמב"ם בסוף ה'ל' חמץ ומצה, שב"נוסח ההגדה" כתב רק מ"הא לחמא עניא" עד "גאל ישראל", משא"כ שאר הענינים הם רק "סדר עשית מצות אלו כו"י" (שם רפ"ח).
(4 שהרי השם "הגדה" — שעיקרה הוא הסימן "מגיד" (כבהערה הקודמת) — הוא ע"ש "והגדת לבנך" (בא יג, ח), או "לשון הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מאמ"צ" (אבודרהם. הובא בהגדה הוצאת קה"ת (ע' ה). ע"ש).
(5 ראה גם שיחת ליל ב' דחפ"פ תשל" בתחלתה (תו"מ ח"ס ע' 80). וש"נ.

(6 השייכות של הפיסקא "מה נשתנה" ל"מגיד" (אף שלכאורה התחלת ההגדה (סיפור ביצי"מ) הוא מ"עבדים היינו" — כי "אמירת ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על שאלות ששאלוהו" (כמובא לקמן בפנים), ומכיון שהשאלה "מה נשתנה" היא המאפשרת שאמירת ההגדה תהי' "דרך תשובה", לכן גם היא מכלל ה"הגדה".
(7 שר"ע אדה"ז או"ח סתע"ג סי"ד.
(8 פסחים קטו, סע"ב. קט"ז, סע"א. וראה מ"ש עד"ז בספר "שם אפרים" [פ"י על רש"י — להרא"ז מרגליות] בסוף פ"י ע"ס בראשית (ע' רכג).*

(* היות שאין הספר מצוי מועתק בזה לשונו: וכאשר זכיתי לסדר סדרי בראשית קרב מועד חג הפסח, אמרתי בדבר בעתו ולבאר דבר תמו' בש"ס דפסחים דף קט"ז ופ"י רשב"ם שם. וז"ל: אמר לי' רב נחמן לדרו עבדי' עבדא דמפיק לי' מרי' לחירות ויהיב לי' כספא ודהבא מאי בעי למימר לי', אמר לי' בעי לאדווי ולשבוחי, אמר

ופגם כו', והיינו, שע"י העבודה מגיעים למעמד ומצב כפי ש"עשה האלקים את האדם ישר"⁷⁷.

והנתינת כח מלמעלה על זה היא עי"ז ש"בנה לנו את בית הבחירה", והיינו, שההתחלה היא ע"י הקב"ה, אבל לאח"ז נעשית עבודת בני" להיות במעמד ומצב ד"אדם ישר", שזהו תוכן הענין ד"לכפר על כל עוונותינו".

ועד שבאים לתכלית השלימות — שלא זו בלבד שנעשים "שותף להקב"ה", אלא יתירה מזה — שמתאחדים עמו, ועד לאופן המבואר בהמשך תרס"ו⁷⁸ שתענוג הבורא מכללות ענין העבודה — "ריח ניחוח לה"⁷⁹, "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"⁸⁰ — נעשה התענוג של הנברא, כפי שיהי' בפועל בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

יט. [כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל הסיפור לאמירת ברכה אחרונה ואמר:]

יש לנצל את הזמן ללכת לבתי-כנסיות ולעורר אודות הענין ד"הא לחמא עניא" (כמ"ש ברוב הסיפורים וההגדות), שבזה מודגש שהענין דיצי"מ צריך להיות כמו בפעם הראשונה ממש, כך, שהיציאה ממצרים (מיצרים וגבולים) נעשית בפועל היום ממש; וכאמור לעיל (ס"ג) שבזה תלוי קיום התומ"צ באופן שנעשה מרכבה ממש להקב"ה.

ועי"ז — "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", בגאולה העתידה, במהרה בימינו, בקרוב ממש.

[לאחרי אמירת ברכה אחרונה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניעט ניעט ניצקאָוואָ", ורקד על מקומו כשסידורו בידו הק'].

(79 ויקרא א, ט. ועוד.
(80 תו"כ ופרש"י עה"פ.

(77 קהלת ז, כט.
(78 ע' שי ואילך.

וע"י העבודה בכ' ענינים אלו — בחי' "הושיעני" (העבודה בכחות הפרטיים, כל העשר כחות כמו שהם כלולים מעשר), ובחי' "תצילני ותפלטני" (העבודה בבחי' כללות הנפש שלמעלה מהתחלקות כחות פרטיים) — באים אח"כ למ"ש בקצפיטל ע"ב⁶⁸: "משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך", שקאי על מלך המשיח⁶⁹, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

יז. בנוגע למ"ש בסיום נוסח ההגדה "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו" — צריך להבין⁷⁰:

בחירה ("בית הבחירה") — הו"ע הכי עיקרי, התחלת ותכלית כל הענינים, ובלשון המדרש⁷¹ בנוגע לקרבן נשיא אשר: "אין אישורן של ישראל אלא על שבחרו בהקב"ה להיות להם לאלקים, והקב"ה בחר בהם ("אשר בחר בנו מכל העמים", "אתה בחרתנו מכל העמים") להיותם לו לעם סגולה, ולפיכך כשבא נשיא אשר להקריב, הקריב קרבנו על שם הבחירה שבחר הקב"ה בישראל מכל האומות, כמה דתימא⁷² ובך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה וגו'".

ואילו ענין הכפרה על חטא ועון ("לכפר על כל עוונותינו") הוא רק ביטול ענין בלתי רצוי.

וא"כ, מהו הפירוש "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו" — שהתכלית של "בית הבחירה" (שזהו הענין הכי נעלה) הוא רק "לכפר על כל עוונותינו"?!

יח. והביאור בזה:

דובר בארוכה בהתוועדות די"א ניסן⁷³ שתכלית בריאת האדם (ובפרט בני"י) היא בשביל ענין העבודה, שע"ז נעשה האדם "שותף להקב"ה במעשה בראשית"⁷⁴, כך, שנוסף על ה"קב שלו", ש"אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו"⁷⁵, הנה כל העשר קבים (גם התשעה קבים של חבירו) נעשים "שלו", מצד עבודתו כו'.

וזהו גם הענין ד"לכפר על כל עוונותינו" — כפי שכבר דובר⁷⁶ שאין הכוונה (רק) לענין של חטא ועון כפשוטו, אלא גם לענין של חסרון

(73) ס"ד ואילך (לעיל ע' ואילך).

(74) שבת יו"ד, א. וש"נ.

(75) ב"מ לח, א.

(76) שם ס"ה (לעיל ע' ...).

(68) פסוק א.

(69) תרגום שם.

(70) ראה גם תו"מ חנ"ח ע' 70. וש"נ.

(71) במדב"ר פי"ד, יו"ד.

(72) פ' ראה יד, ב.

ומכיון שקבעו פסקה זו לפני "מה נשתנה" ולאחרי הסימן "מגיד", מוכח מזה, ששייכותה ל"מגיד" היא (לא מצד שיש בה ענין הסיפור ביצי"מ, כי אם) מצד זה שבפיסקא זו ישנה הוראה עיקרית המוכרחת לכללות הענין ד"מגיד"⁹ — הסיפור ביצי"מ.

ב. ויובן זה בהקדים מ"ש אדה"ז בשלחנו¹⁰: "יש מדקדקים לומר כהא או הא כלחמא, לפי שאין שייך לומר הא לחמא די אכלו אבהתנא, שהרי אין זה הלחם ממש שאכלו אבותינו¹¹. ולפיכך, אף שבכל הספרים הנוסח הוא הא לחמא, מ"מ, האומר כהא לחמא או הא כלחמא, לא הפסיד".

וצריך להבין: מהלשון "לא הפסיד" מוכח שעיקר הנוסח הוא (כ"בכל הספרים") "הא לחמא", ורק שמ"מ, גם "האומר כהא לחמא או הא כלחמא לא הפסיד". ולכאורה, מכיון ש"אין שייך לומר הא לחמא, שהרי אין זה הלחם ממש כו'" [וכמבואר במג"א שם, שאין זה דומה למ"ש¹² "את הלחם אשר האכלתי", לפי "דהתם לקח צנצנת מן .. נשתייר

(9) ועד שיש בזה חידוש גם לגבי הסימן "יחזק", שלא זו בלבד שמורה על המצה ("הא לחמא עניא"), אלא עושה בה פעולה: "יקח מצה האמצעית ופורסה לשנים חלק אחד גדול מחבירו (ששוברו לחמש חתיכות) .. לאפיקומן" (מהנחה בלתי מוגה).

(10) שם סל"ז. והוא מהמג"א שם סקכ"ד.
(11) וכמבואר בפירוש רש"י (כשלח טז, א) ש"כלתה החררה שהוציא ממצרים" לאחרי ש"אכלו משירי הבצק (או משירי המצה) ששים ואחת סעודות" (מהנחה בלתי מוגה).
(12) בשלח שם, לב.

בעי לאודויי ולשבחי לי', פתח ואמר עבדים היינו, ומציין הרשב"ם על מלת פתח ואמר התחיל לומר עבדים היינו וגמר ההגדה בשבח והודאה, כלומר כן עשה כו' ור"ל שרי"ג עשה שאילתו להעבד ותשובתו פתוחה לתשובתו, וכאשר אמר יאמר העבד שהעבד שנעשה לו כך יש לו להודות ולשבח כן עשה לנו הקב"ה שהיינו עבדיו ויוציאנו משם (וגם על הכסף וזהב שאומרים שבח, אלו נתן לנו את ממונם כו', והרשב"ם קיצר זה במ"ש וגמר ההגדה), וע"ז אנו נותנים לו שבח והודאה, ובה עוליים דברי הש"ס והרשב"ם יפה בלא גמגום בס"ד.

לי' פטרותן מלומ' מה נשתנה, פתח ואמר עבדים היינו, עכ"ל. ופי' הרשב"ם פתח ואמר לאחר שאילת הבן התחיל לומר עבדים היינו וגמר הגדה בשבח והודאה, כלומר כן עשה לנו הקב"ה שהיינו עבדים והוציאנו משם, עכ"ל. כאן הבן שואל על מ"ש הרשב"ם פתח ואמר לאחר שאילת הבן, שהרי אמר פטרותן מלומר מה נשתנה, ולכן נלע"ד דרשב"ם לא גרס אמר לי' פטרותן מלומר מה נשתנה, דבאמת אין פי' לדברים אלו, שהרי שאלת מה נשתנה לא אמר העבד כלל, ואם בשביל שהוא אמר להעבד עבדא דמפיק כו', והעבד השיבו דבעי לאודויי, אין זה ענין כלל לשאלת מה נשתנה, לא השאלה ולא התשובה. ולכן נראה שהוא ט"ס ושיבוש ע"י שלשון זה נאמר לעיל דף קטו ע"ב, אביי הוה יתיב קמי' דרבה כו' א"ל אכתי לא אכלינן כו' א"ל רבה פטרות כו', ונשתבש מידי סופרים ומעתיקים לכתוב לי' זה גם כאןף והגרסא הנכונה: א"ל בעי לאודויי ולשבחי לי', פתח ואמר עבדים היינו, וגם בהעתק דברי רשב"ם נפל ט"ס במה שמציין פתח ואמר, וצריך לציין א"ל ר"ג לדרו עבדי, ע"ז כתב הרשב"ם לאחר שאילת הבן, ור"ל שלאחר ששאל אותו הבן רצה להסביר לו פנים בתשובה זו של עבדים היינו, והקדים שאלתו להעבד עבדא דמפיק כו' א"ל

מזמן ההוא, אבל הכא אנו אופין מצות חדשות¹³], הו"ל להמג"א ולאדה"ז לפסוק הדין שיצטרכו לומר "כהא לחמא" או "הא לחמא", ולמה פסקו שהאומר כן רק "לא הפסיד"?

אך הביאור בזה הוא, דמכיון ש"בכל¹³ דור ודור [ובכל יום ויום]¹⁴ חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא [היום]¹⁴ ממצרים, ז.א. שיום אחד לפני חג הפסח (בשעה שאפה את המצות) ה' עדיין במצרים, הרי נמצא שמצות אלו עצמם הם ה"לחמא עניא די .. בארעא דמצרים"¹⁵.

[ומ"ש "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" — אף שהענין ד"הא לחמא (ולא "כהא") כו' בארעא דמצרים" הוא בנוגע למה שהוא עצמו ה' מקודם במצרים (והול"ל דילי וכיו"ב — ובהשמטת ענין האכילה — שאי אפשר לומר על עצמו) — הוא, מכיון שהיציאה שלו ממצרים היא עי"ז שיצאו אבותינו ממצרים (וכהלשון בההגדה "אף אותנו גאל עמהם"), לכן גם את הלחם ש"בארעא דמצרים" שלו מייחס הוא להלחם ש"אכלו אבהתנא בארעא דמצרים"].

וזהו מה שקבעו לומר פסקא זו בתחילת הענין ד"מגיד", כי פסקא זו מורה את הדרך והאופן של אמירת כל ההגדה — שצריכה להיות¹⁶ לא רק באופן של "כאילו הוא יצא היום ממצרים", אלא באופן שבו ביום ממש הוא עצמו יוצא ממצרים ממש. וכאותו שנתעלף¹⁷ בציירו לעצמו שהולך להמלך¹⁸.

ג. מכיון שיציאת מצרים הוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו"¹⁹, הרי מובן, שאופן קיום כל התורה ומצותי' תלוי באופן הרגשת הענין דיצי"מ.

זה בתור חיוב. ומה ש"חייב אדם לראות את עצמו" הוא עכ"פ "כאילו הוא יצא ממצרים".
 (17) והרי התעלפות אינה תלוי' ברצון, אלא בא כותוצאה מזה שההתכוונות באופן העמידה לפני המלך היתה באופן חזק כ"כ עד שהדבר נתאמת אצלו (לא רק באופן של דמיון בלבד), וחדר את כל כחותיו הפנימיים, שאז מתבטלים לגמרי כחותיו החיצוניים (מהנחה בלתי מוגה).
 (18) ראה בארוכה לקו"ד ח"א קסד, א ואילך.
 (19) ס' החינוך מצוה כא.

(13) משנה פסחים קטז, ב.
 (14) הוספת אדה"ז — תניא רפ"ז.
 (15) ומ"ש שר"ע שם "שאי'ן שייך לומר אבהתנא" — הוא בנוגע ל"די אכלו אבהתנא", לפי ש"אי"ז הלחם ממש שאכלו אבותינו" אבל בנוגע ל"די בארעא דמצרים" הם "הא לחמא" ממש, כבפנים. ומכיון שהדגשה זו אשר מצות אלו (בנוגע ל"די בארעא דמצרים") הם "הא לחמא" ממש הו"ע עיקרי באמירת ההגדה (כדלקמן בפנים), לכן נוסח זה הוא נוסח העיקרי.
 (16) אלא שלא על כאו"א אפשר להטיל

על בחי' הכלים דאצילות (כידוע⁶⁰ בענין "אזני ה'"), וברישא דקרא נאמר "בצדקתך גו", שענין הצדקה הוא "מה שהקב"ה בכבודו ובעצמו עושה"⁶¹,

— ובפרט שהפסוק "בצדקתך" בא בהמשך להכתוב "בך ה' חסיתי", בך בעצמותך, וע"ד דרו"ל עה"פ⁶² "נשמחה בך", שמזה מובן שגם כוונת "בצדקתך" (צדקה שלך) היא הצדקה הבאה מ"בך" מעצמותו ית' —

כי, ההשפעה כמו שהיא מצד עצמותו ית' (למעלה מהשתלשלות) היא באופן כללי, ובכדי שתתחלק ההשפעה לפרטים הוא ע"י שלוחי השפע כו'. ולכן בנוגע ל"תצילני ותפלטני" נאמר "בצדקתך", ובנוגע ל"הושיעני" נאמר "אזנך".

והנה, אף שהישועה עצמה, מכיון שהיא בנוגע לענינים פרטים, היא באה ע"י התפלה, "הטה אלי אזנך", מ"מ, מכיון שהענין ד"שומע קול תפלת עמו ישראל ברחמים" הו"ע כללי, וענינים הכלליים הרי הם באים "בצדקתך", שאין שייך בזה שום שינוי (וכמ"ש לפני"ז "בך ה' חסיתי (ולכן) אל אבושה לעולם"), הרי מזה מובן, שישנה הבטחה (ובאופן ד"לעולם", בלי שום שינוי) גם על "הטה אלי אזנך והושיעני".

טז. והנה, ענין זה שייך גם להעבודה ד"ימי שנותינו בהם שבועים שנה"⁶³, שהיא עבודה בפרטי הכחות, ז' מדות, כל מדה כמו שהיא כלולה מכל העשר כחות, שמזה באים אח"כ ל"ואם בגבורות שמונים שנה"⁶³, והיינו שהעבודה הנ"ל היא באופן של התגברות⁶⁴, ועד שבאים ל"בן מאה כו"⁶⁵, שהוא תכלית שלימות העבודה⁶⁶ בכל העשר כחות, וכל כח גופא — בכל פרטיו (עשר כלול מעשר, תכלית השלימות דפרטי הכחות) — ענין "הושיעני"; וגם יש בזה הענין ד"תצילני ותפלטני" (בחי' כלל ועיקר), וכידוע⁶⁷ שמאה שנה קאי על בחי' כתר.

(60) ראה תו"א וירא יד, ד ואילך.
 (61) אגה"ק שבהערה 55.
 (62) שהשר"ר עה"פ א, ד. וראה תו"א בשלח סד, סע"ב. ובכ"מ.
 (63) תהלים צ, יו"ד.
 (64) כולל גם בהמשך למ"ש בפסוק שלפני"ז (שם, ט) — לפעול ב"עוונותינו" ו"עלומינו" שהיו "לנגדך" ו"למאור פניך" (מהנחה בלתי מוגה).
 (65) ומרומנו גם בזה שקומת אדה"ר היתה מאה אמה; ועד להשלימות ד"קוממיות" (בחוקותי כו, יג), "כשתי קומות של אדם הראשון" (ב"ב עה, א ובפרש"י), שתהי' לעתיד לבוא (מהנחה בלתי מוגה).
 (67) ביאורה"ז לאדמו"ר האמצעי ר"פ ח"ש (יב, סע"ג). ולאדמו"ר הצ"צ שם ע' עח ואילך. ובכ"מ.

שנאמר⁵⁴ וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע גוי וילבש צדקה כשריון, לכך נאמר בצדקתך תצילני ותפלטני".

וצריך להבין: הרי בסיום כתוב זה עצמו נאמר "הטה אלי אזנך והושיעני", שהפירוש ד"הטה אלי אזנך" הוא להאזין לתפלותי, ואיך אומר בתחילת הכתוב "בצדקתך תצילני ותפלטני", שב"צדקתך"⁵⁵ שולל (גם) תפלה (כדמוכח ממה שמביא במדרש הפסוק "כי אין מפגיע גוי")?

אך הענין הוא, שיש הפרש בין "תצילני ותפלטני" ל"הושיעני" — שהלשון הצלה ופליטה שייך בנוגע לענין חמור, עיקרי ביותר, באופן שקודם ההצלה והפליטה הי' במצב של סכנה (וכמו "והי' המחנה הנשאר לפליטה"⁵⁶, "ולהחיות לכם לפליטה גדולה"⁵⁷). משא"כ הלשון ישועה שייך גם בנוגע לענין פרטי, היינו שגם קודם הישועה לא הי' במצב של סכנה, ורק שהי' במצב דחוק, והישועה היא שיוצא ממצבו זה למצב מרווח יותר⁵⁸.

וזהו "בצדקתך תצילני ותפלטני הטה אלי אזנך והושיעני", דכאשר ישראל נמצאים במצב כזה שהם צריכים להצלה ופליטה, אז — כיון ש"בך ה' חסיתי", אין הקב"ה מחכה על תפלתם של ישראל, כי אם "בצדקתך תצילני ותפלטני". משא"כ כשהם צריכים רק לישועה, אז "הטה אלי אזנך ו(אז דוקא) הושיעני".

טו. ועפ"ז מובן גם מה שבסיפא דקרא נאמר "הטה אלי אזנך", שקאי על המלאכים מקבלי התפלה ושלוחי השפע⁵⁹, ולמעלה יותר —

(54) ישע"י נט, טז-ז.

(56) וישלח לב, ט.

(57) ויגש מה, ז.

(58) ולדוגמא: מי שפרנסתו בצמצום, ונותנים לו בהרחבה. ועד"ז חולה שע"פ דרך הטבע יתרפא לאחר ג' ימים, ומתרפא ביום אחד (מהנחה בלתי מוגה).
(59) כידוע שהעלאת התפלה היא ע"י המלאכים ש"גפיהן לון ונשיק לון כו" (ראה זהר ח"א כג, ב. ח"ב רא, ב), ועי"ז מעלים את התפלות להקב"ה; ועל ידם באה גם הישועה של הקב"ה באופן שנמשכת בפרטים ופרטי פרטים (כדלקמן בפנים), באופן הראוי לכל אחד מישראל, שהם "בני מלכים" ועד "מלכים" ממש (), שכל עניניהם בכל הפרטים ופרטי פרטים יומשכו "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה" (מהנחה בלתי מוגה).

(55) נתבאר גם שענין הצדקה הוא רק מצד חסדו של הנותן, גם אם המקבל אינו ראוי לזה, ועוד יותר מאשר במתנה, שעם היותה מצד הנותן, והנתנה היא שלא לפי ערך דרגת המקבל, הרי "אי לאו דעביד נייחא לנפשי" לא הוה יחייב לי' מתנתא". וזהו גם מ"ש (דניאל ט, ז) "לך הוי' הצדקה" — כפי שאומרים לפני רי"ה, שאז היא המשכת וגילוי העצמות, וכיון ש"אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח" (איוב לה, ז), נמשכים משם כל הענינים באופן של צדקה, עלי' נאמר (תהלים קיט, צו. וראה תניא אגה"ק סי"ז) "רחבה מצותך מאד", "מצותך דייקא", ש"היא מצות הצדקה שהיא מצות ה' ממש כו" (מהנחה בלתי מוגה).

זאת אומרת, שבכדי שהתומ"צ יהיו אצל האדם לא כדבר נוסף²⁰, כי אם, שיחדרו לתוכו בכל פרטיו²¹ [עד שיהי' מיוחד עם התורה שלומד "ביחוד נפלא שאין יחוד כמוהו"²², וגם במצוות (אף שאין שייך בהם ענין היחוד) יהי' כמרכבה אליהם]²³ — צריך לחזור ולחיות ("איבערלעבך") הענין דיצי"מ (לא כמו שאדם מזכיר ענין שהי' בעבר, רק) באופן שהוא עצמו ממש יוצא ממצרים היום ממש.

(וסיים²⁴ כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

ועי"ז נעשה הענין דיצי"מ בנוגע ליציאה מן הגלות, כפי שאומרים בסיום הפסיקא: "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל".

ואין הכוונה שצריך להמתין שנה שלימה, אלא ע"ד הביאור הידוע²⁵ בנוסח "לשנה הבאה בירושלים", שהגאולה תהי' מיד, ובדרך ממילא נהי' לשנה הבאה בירושלים, ו"נאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים"²⁶, כביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

ד. הענין דזכירת יצי"מ ישנו בכל השנה כולה — לא רק בשבת ויו"ט שאומרים בקידוש "זכר ליציאת מצרים", אלא גם בכל יום — בקריאת שמע, הן ביום והן בלילה, וכפי שדרש בן זומא מ"ש²⁶ "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", "ימי חיך הימים, כל ימי חיך להביא הלילות"²⁷.

אבל אעפ"כ, ישנו עילוי מיוחד בשעה שישנו ענין של פועל בגשמיות שמזכיר הענין דיצי"מ, שאז נקל יותר להתבונן בזה באופן שההתבוננות תחדור בפנימיות ובעומק יותר כו', ועד לאופן ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"²⁸, שע"ז ש"נזכרים", אזי חוזרים "ונעשים" אותם ענינים באותו אופן כמו בפעם הראשונה²⁹.

וזהו העילוי המיוחד שבאמירת "הא לחמא עניא", ובאופן ש"מגביהין הקערה שיש בה המצות" — שע"ז שרואים בפועל ובגלוי

(20) היינו, שישנה מציאותו של יהודי, (25) שיחת ליל א' דחג"פ תש"ה בתחלתה אלא ש"דרך אגב" הוא גם לומד תורה ומקיים מצוות כו' (מהנחה בלתי מוגה).
(21) ראה גם מכתב ר"ח ניסן שנה זו (אג"ק חכ"ז ע' שסח).
(22) תניא פ"ה.
(23) שם פכ"ג.
(24) מהנחה בלתי מוגה.
(25) (סה"ש תש"ה ריש ע' 83). תש"ח ס"ה (סה"ש תש"ח ע' 200).
(26) פ' ראה טז, ג.
(27) הגש"פ (מברכות יב, סע"ב).
(28) אסתר ט, כח.
(29) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
(26) ראה גם מכתב ר"ח ניסן שנה זו (אג"ק חכ"ז ע' שסח).
(27) הגש"פ (מברכות יב, סע"ב).
(28) אסתר ט, כח.
(29) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

את המצה, אזי נעשה הזכרון באופן נעלה יותר, ועד שנרגש אצלו ש"הא לחמא עניא די אכלו .. בארעא דמצרים" (כנ"ל ס"ב).

ה. וע"ד משנת" בהתוועדות די"א ניסן³⁰, בנוגע לאלו שיצאו לאחרונה משעבוד לגאולה, שאצלם נקל יותר לחזור ולחיות ("איבערלעבן") את הענין דיצי"מ, כיון שאצלם גופא אירע הדבר לפני כמה חדשים.

ואע"פ שאצלם היתה רק גאולה פרטית (וגם לא גאולה שלימה), ואילו יצי"מ היתה גאולה כללית — הרי כל ענין של שעבוד וגלות קשור עם גלות מצרים (שהיתה הגלות הראשונה והקשה ביותר³¹), כמארו"ל³² "כל הגלויות נקראו ע"ש מצרים", ובמילא, כל ענין של גאולה קשור עם יצי"מ, היינו, שזהו ענין של "יציאת מצרים" בערך למעמד ומצב שלפנ"ז.

וכמשנת"ל בנוגע לברכת "גואל ישראל": "מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית", ש"אע"ג דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא, אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד .. אפילו הכי, כיון דמש גאולה עלה קבעוה בשביעית"³³.

ו. ובהתאם לכך, הנה לפני שידובר אודות הענין ד"מה נשתנה", — כפי שנהגו רבותינו נשיאנו לדורותיהם לבאר עניני ההגדה, וכיון שסיפרו לנו על זה, הרי זו הוראה שגם אנו צריכים לעשות כן — כדאי שאחד (ומה טוב — ילד) מאלו שיצאו מגלות לאחרונה, ישאל "מה נשתנה".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה ל"ועד המסדר" לסדר זאת, ושני ילדים מיהודי רוסיא ניגשו לכ"ק אדמו"ר שליט"א, וצוה שיאמרו "לחיים", ואח"כ אמרו "מה נשתנה", וכמנהגנו להקדים: "טאָטע איך וועל באַ דיר פרעגען פיר קשיות" (ובסוף: "טאָטע ענטפער מיר אַ תירוץ"). וכ"ק אדמו"ר שליט"א חיך, ואח"כ צוה לנגן רוסישע ניגונים].

* * *

ז. בנוגע לפיסקא "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", ידוע הפירוש³⁴ שמביא רבינו נשיאנו בשם אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע:

(30) סמ"א (לעיל ע' ...).
 (31) ראה גם תו"מ חנ"ב ע' 409. וש"נ.
 (32) ב"ר פט"ז, ד.
 (33) מגילה יז, ב ובפרש"י.
 (34) שיחת ליל ב' דחגה"פ תרצ"ז ס"ה
 (סה"ש תרצ"ז ע' 224). נעתק ב"היום יום" יט
 ניסן. וראה שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ג ס"ב
 (תו"מ חל"ז ע' 278).

מהגאולה שהיתה לאחרי שאר הגלויות ("כל הלילות"), שיהי' בה הענין ד"מטבילין .. שתי פעמים", הן מירוק הגוף והן גילוי הנפש, הענין ד"כולו מצה", הענין ד"מרור" והענין ד"כולנו מסובין" (כנ"ל בארוכה) — שכל ענינים אלו לא היו בכל הגאולות עד עתה?!

זה עתה, לפני חדשים ספורים בלבד — ממשיך לשאול — הי' בעצמו מאחורי מסך הברזל, וראה, שכנגד כל יהודי יש חמש פעמים ככה גוים שמונעים אותו לחיות חיים יהודיים, באופן שהתומ"צ "הם חיינו ואורך ימינו"⁴⁷, ועבור כל דבר יש צורך במסירת נפש...

וגם עכשיו, לאחרי שהוא יצא משם, ונמצא במעמד ומצב של מנוחה — אינו יכול להיות במנוחה גמורה, "כולנו מסובין", בידעו שחבריו נשארו מאחורי מסך הברזל, ואינם יכולים לקיים תומ"צ ללא מס"נ!

וכיון שכן, שואל הוא: "מה נשתנה הלילה הזה", שאומרים לו שעכשיו תהי' גאולה שלימה, וכל הענינים (מ"מטבילין .. שתי פעמים" עד "כולנו מסובין") יהיו בשלימות; איך יתכן הדבר?!

יג. והמענה על זה — "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו וגו'"⁴⁸:

בנ"י היו כבר עבדים לפרעה במצרים, ובאופן שהיו מובלעים בתוך מצרים, כמו עובר ברחם אמו, שלכן שהי' צורך "לקחת לו גוי מקרב גוי"⁴⁹; ואעפ"כ, לא עזבם הקב"ה אפילו לרגע אחד, ובשעה שעלה ברצונו, אזי "ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה".

וכן תהי' לנו בגאולה העתידה, כמ"ש⁵⁰ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

יד. בהמשך המזמור "בך ה' חסיתי על אבושה לעולם", נאמר⁵¹ "בצדקתך תצילני ותפלטני וגו'". ואיתא⁵² במדרש תהלים⁵³: "לא בצדקה ובמעשים טובים שיש בידינו אתה מושיענו אלא .. בצדקתך גאלנו,

(47) נוסח תפלת ערבית — ע"פ לשון
 הכתוב ס"פ נצבים.
 (48) ואתחנן ו, כא.
 (49) ואתחנן ד, לד.
 (50) מיכה ז, טו.
 (51) פסוק ב.
 (52) מכאן עד סוסט"ז הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ז ע' 215 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
 (53) הוצאת באַבער. ובמדרש תהלים הנפוץ — בשינוי לשון.

בגלל שאומרים לו שאם לא יאכל, לא יהי' לו כח לשחק... אבל האכילה כשלעצמה נחשבת אצלו ל"מרור", כיון שהי' מעדיף לשחק באותו זמן. ומזה מובן, שבשעה שגדל ומבין שיש דברים חשובים ויקרים יותר, — וכמדובר כמ"פ אודות דברי הרמב"ם בפירושו המשניות⁴⁶ שבתחלת לימודו של ילד קטן מבטיחים לו ממתקים, ואח"כ מבטיחים לו דברים נעלים יותר, וכך מתעלה מדרגא לדרגא, עד לדרגא שלומד תורה בשביל קבלת שכר בעוה"ב, ועד שמגיע ללימוד התורה לשמה — הנה כשמבין שלימוד התורה חשוב ויקר יותר מאשר אכילה, אזי מצטער על כך שצריך להפחית מזמן הלימוד לצורך האכילה, כיון שענין האכילה הוא אצלו דבר זול, ולכן הרי זה נחשב אצלו כמו "מרור".

וזהו ש"בכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות" — שבשאר הגלויות היו זמנים שיהודי התנהג כדבעי, שעיקר ענינו הי' לימוד התורה, ואילו ענין האכילה הי' אצלו בבחינת "מרור", אבל היו זמנים שהיתה אצלו עריבות ("געשמאק") בענין האכילה שהי' אצלו בבחינת "ירקות"; משא"כ "הלילה הזה" — בגאולה מגלות האחרון — יהיו כל הענינים הגשמיים בבחינת "מרור".

יא. ולאח"ז באה הקושיא הרביעית — "שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין הלילה הזה כולנו מסובין":

הן ישיבה והן הסיבה — ענינם מנוחה. וכפי שרואה הילד בעצמו, שלאחרי שעומד זמן ארוך, אזי מתעייף וצריך לישב לנוח. אבל יש חילוק ביניהם — שישבה אינה מנוחה אמיתית בשלימותה, כי, גם בשעה שיושב, הרי הוא מוכן לעמוד מיד בעת הצורך; ואילו הסיבה היא בשעה שיועד שנמצא במצב של חירות ללא בלבלים.

וזהו החילוק בין שאר הגלויות לגלות האחרון — שבשאר הגלויות, אף שפעם היתה גאולה קצרה ("יושבין") ופעם גאולה ארוכה ("מסובין"), הרי כיון שידעו שיש אחרי' גלות, הנה גם הגאולה הארוכה לא היתה באופן של מנוחה עצמית; ורק בגאולה העתידה שאין אחרי' גלות, ותהי' מנוחה מכללות ענין הגלות, אזי "כולנו מסובין", שכל ישראל יגיעו למנוחה עצמית ותענוג עצמי.

יב. ועל זה היא הקושיא: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות": איך יתכן שהגאולה מהגלות האחרון ("הלילה הזה") תהי' שונה

"מה נשתנה הלילה — גלות שנמשל ללילה³⁵ — הזה — האחרון — מכל הלילות — גלויות שקדמוהו".

והענין בזה:

הטעם שגלות נמשך ללילה הוא לפי שלילה הוא ענין החושך, והרי העובדה שבנ"י נמצאים בגלות אצל גוים מורה על ענין של חושך — הן החושך אצל גוים, שנמצאים בחושך ואינם רואים ש"יש בעה"ב לבירה זו"³⁶, שהרי אילו היו רואים שהקב"ה הוא בעה"ב לבירה זו, לא היו מעכבים את בני' בגלות; והן החושך אצל בני', שנמצאים במעמד ומצב של חושך במשך כמה דורות, שזהו הענין ד"מפני חטאינו (שדוקא בגלל זה) גלינו מארצנו"³⁷.

ובגלות גופא שנמשל ללילה יש כמה גלויות, שהרי נוסף על גלות מצרים היתה גם גלות בבל, גלות מדי ופרס בימי הפורים, וגלות יון (מלכות יון הרשעה ע"י אנטיוכוס) בימי חנוכה, ועד ל"לילה הזה", גלות האחרון, שאפילו הילד יודע³⁸ ש"נשתנה .. מכל הלילות", מכל הגלויות שקדמוהו, ועל זה שואל: "מה נשתנה כו'".

ח. ולכל ראש מתבטא השינוי של הגלות האחרון בכך ש"בכל הלילות אין אנו מטבילין וכו'".

ובהקדים — שעיקר הדיוק הוא על הענין ד"מטבילין", אף שלכאורה השינוי הוא לא רק בהטיבול, אלא גם בעצם אכילת הכרפס והמרור לפני הסעודה, שזהו דבר שאינו רגיל בכל השנה.

ומבאר אדנ"ע, ש"מטבילין" הוא "לשון מרוק נקיון וטהרה", וזהו ש"בכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת", ש"לא נגמר המירוק בהם, כי הרי הי' אחריהם עוד גלות, הלילה הזה שתי פעמים — מירוק גוף וגילוי הנפש".

35) ראה בהנסמן בתו"מ סה"מ אדר ריש ע' פא.

36) ראה ב"ר רפ"ט.

37) נוסח תפלת מוסף יו"ט.

38) ובהקדמה — שהבן השואל יודע היטב כל הענינים בחריפות כו', שהרי נוסף לכך ששואל בלשון הקודש, ולא בארמית (כמו הפיסקא "הא לחמא עניא" שנתתקנה בלשון ארמי, כדי שיבינו גם עמי הארץ), הרי

שואל גם אודות ענינים שיהיו בהמשך הסדר, ובודאי שכבר שמע בקידוש "זכר ליציאת מצרים" (נוסף לכך שמזכיר זאת בכל יום), ואדרבה: בגלל זה שואל "מה נשתנה" בנוגע לענינים מסויימים דוקא, ולא כמו קידוש, למשל, שאינה שונה מהקידוש שבכל השנה, בשבתות ובימים טובים (שהרי גם ברכת שהחיינו נאמר בכל הימים טובים).

ויש לבאר זה בסגנון ובאותיות שגם ילד — שהוא השואל — יוכל להבין:

טיבול ("מטבילין") הוא במים או בשאר משקין, וענינה של הטבילה במים — לרחוץ ולנקות את הדבר מענינים שאינם נקיים, וכפי שהילד למד כבר בחומש: "ורחץ במים וטהר"³⁹, והיינו, שע"י הטבילה במים נעשה הדבר נקי וטהור.

ועד"ז ברוחניות הענינים — שכאשר עושים דבר בלתי-רצוי, עבירה שאסור לעשותה, כפי שיודע הילד שלפעמים יכול לעשות דבר בלתי-רצוי, אם בגלל שחבירו פיתה אותו או בגלל סיבה אחרת, אזי צריך לרחוץ ולהטהר מזה.

והענין ד"מטבילין שתי פעמים" הוא — בגלל שיש ב' סוגי עבירות, עבירות שמצד הגוף, ועבירות שמצד הנשמה,

— ובסגנון המובן לילד, שיודע שיש עבירה הקשורה עם אכילה ושתי', ולדוגמא: לאכול דבר שאינו כשר בתכלית, או לאכול ללא ברכה או לפני קידוש, שזוהי עבירה הקשורה עם עניני הגוף; ויש גם עבירה הקשורה עם עניני הנשמה, כמו בנוגע לאמירת "שמע ישראל גו' ואהבת" —

ולכן יש צורך בענין ד"מטבילין שתי פעמים" — לרחוץ ולהטהר הן מהעבירות שמצד הגוף והן מהעבירות שמצד הנשמה.

וזהו "שבכל הלילות אין אנו מטבילין כו' הלילה הזה שתי פעמים" — שבכל הלילות, כיון שלאחריהם היתה גאולה שיש אחרי' גלות, הרי זו הוכחה שעדיין לא נטהרו בני"י מענין החטאים, וכיון שנשאר הענין ד"מפני חטאינו", לכן חזר ונעשה הענין ד"גלינו מארצנו"; ורק בגלות האחרון, שלאחריו תהי' גאולה שלימה שאין אחרי' גלות⁴⁰, כיון ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"⁴¹, היינו, שתבטל לגמרי מציאות הרע, הרי זו הוכחה שהי' הענין ד"מטבילין שתי פעמים", שמורה על שלימות הטהרה, הן מהעבירות שמצד הגוף והן מהעבירות שמצד הנשמה, ובלשון אדני"ע: "מירוק גוף וגילוי הנפש".

ט. ולאח"ז באה הקושיא השני' — "שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה הלילה הזה כולו מצה":

החילוק בין חמץ למצה הוא⁴² — שחמץ הוא דבר שתופח

(39) מצורע יד, ת. חוקת יט, יט. (41) זכרי' יג, ב. (40) ראה מכילתא בשלח טו, ב. הובא (42) ראה לקו"ת צו יג, ג. שה"ש יד, ד. בתוד"ה ה"ג — פסחים קטז, ב. ובכ"מ.

ומתנשא, שמורה על היותו מציאות דבר, שזהו ענין של גאווה, שהיא המקור לכל מיני רע,

— וכפי שיודע הילד בעצמו, שמצד זה שמרגיש את עצמו למציאות, יתכן שלא יציית לרבו, ואפילו לא יציית לאביו, ועד שיכול לבוא למעמד ומצב שלא יציית ח"ו להקב"ה — ואילו מצה מורה על ענין הביטול והשפלות.

וזהו ש"בכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה" — שבכל שאר הגלויות, כיון שהגאולה לא היתה בשלימות, אלא יש אחרי' גלות, הרי זו הוכחה שעדיין נשאר ענין של רע, שזהו"ע החמץ; אבל "הלילה הזה"⁴³, שלאחריו תבוא הגאולה העתידה שתהי' גאולה שלימה שאין אחרי' גלות, אזי יהי' "כולו מצה", ללא חמץ כלל, כיון שלא תהי' מציאות של רע.

י. ולאח"ז באה הקושיא השלישית — "שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור":

ירקות — אינם דבר המוכרח כמו לחם, אלא ענינם הוא אלפת את הפת (כמבואר בכ"מ⁴⁴), והיינו, שכאשר אוכלים פת יחד עם ירקות אזי האכילה היא עריבה יותר ("געשמאקער").

ועד"ז "הלילה הזה מרור" — שבזמן הגאולה העתידה, ש"כולם ידעו אותי"⁴⁵, יהי' התענוג והעריבות בענין האלקות, ולא תהי' תאוה ועריבות בענין האכילה, כך, שהאכילה תהי' רק בגלל ההכרח לקיום הגוף, ואילו הגשמיות מצד עצמה תהי' בבחינת "מרור", כיון שמצטער על הזמן שצריך להקדיש לאכילה, דאף שזהו דבר המוכרח לקיום הגוף, הרי מוטב הי' אם הקב"ה הי' בורא את האדם באופן שלא יהי' זקוק לאכילה. ובכל אופן, בשלמא דברים המוכרחים — מהיכי תיתי, אבל עניני מותרות בודאי לא יהיו, להיותם דבר מר.

וענין זה מבין גם ילד קטן — כפי שרואה בעצמו שכאשר הוא עסוק באמצע המשחק, ואמו קוראת לו לבוא ולאכול, צועק, שאינו רוצה לאכול, אלא להמשיך לשחק, כיון שהמשחק הוא יקר וערב אצלו יותר מאשר האכילה, אלא שמוכרח לאכול — אם בגלל שמצווים עליו, או

(43) לשלימות הענין — ראה שיחת ליל (44) ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ח סכ"ב (תו"מ חנ"ב ע' 291). וש"נ. (45) ירמי' לא, לג.